

KUR'AN'A GÖRE ARAŞTIRMALAR VI

DESTEK YAYINLARI: 1672

DİN: 14

HÜSEYİN ATAY / KUR'AN'A GÖRE ARAŞTIRMALAR VI

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Destek Yapım Prodüksiyon Dış Tic. A.Ş.

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun

Yayın Koordinatörü: Melih Atay

Editör: Ömer Faruk Atay

Son Okuma: M. Alperen Saz

Kapak Tasarımı: İlknur Muştı

Sayfa Düzeni: Cansu Poroy

Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak-Mesud Topal-Nursefa Üzüm Kalender

Atay Yayıncılık: 1. Baskı 2012, 2. Baskı 2017

Destek Yayınları: 3. Kasım 2022

Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-796-2

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkani.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

Yıkılmazlar Basım Yay. Prom. ve

Kâğıt San. Tic. Ltd. Şti.

15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad.

No. 62/B Bağcılar/İstanbul

Sertifika No. 45464

Tel. (0) 212 630 64 73

Destek Dukkan

Hüseyin Atay

.....◆.....

Kur'an'a Göre Araştırmalar

VI

Dini Hüküm ve
Eylemlerde Değişim

İÇİNDEKİLER

KUR'AN'IN ANLAŞILMA YÖNTEMLERİ 7

Üslup 9; Zaman ve Mekan 10; Durum 10;
Sebepler 10; Dil Felsefesi 11; Kıssalar 11; Nesih 12;
İlkelerine Göre 12; Hz. Muhammed'in Anlayışı 13;
Din-Din Kültürü 14; Bilinmesi Gereken İlimler 15;
Peşin Fikirsiz Okumak 16; Her Zaman Kur'an'ı
Kerim'i Okumak 16; Eski ve Yeni Söylenenler 17;
Yaşama Uygulamak 18; Niyet 19; Kavramlar ve
Dinde Mantık 21; Kavramlar 21; Sünnet 22;
Cihat 29; Sadakat ve Emanet 31; Kzib (Yalan) ve
Zûr (Yanıltma) 31; Din Mantiği 32

KUR'ANA BAŞVURULDUĞUNDA

DİNİ HÜKÜM VE EYLEMLERDE DEĞİŞİM 37

KUR'AN'DA BAŞÖRTÜSÜ 55

ERKEK Mİ ŞEREFLİDİR, KADIN MI? 71

KADIN ERKEK EŞİTLİĞİ 87

KADIN VE ERKEK 99

KADIN VE ERKEK ARASINDA CİNSEL İLİŞKİ 127

Evlenme: Meşru ilişki 129; Zina: Meşru olmayan ilişki 133; Boşanma 139; Zina 141; Zinanın cezasında Kur'an'ın ifadesi şudur 144; Zinanın Tespiti 145; Zinanın sabit olması ve recm - taşlama 150; Tanıklık 154; Bekaret 156; Eşcinsellik (erkeğin erkekle, kadının kadınla cinsel ilişki kurması) 158; Boşanma 161; Kur'an ve Feminizm 169; Tövbe 180;

İSLAM'A GÖRE ÇALIŞMA VE
AİLE PLANLAMASI 183

DİZİN 203

KUR'AN'IN ANLAŞILMA YÖNTEMLERİ

Üslup

Kur'an'ın üslubu kendine hastır. Kur'an bir cüm-
lenin veya cümlecîğin içine değişik konuları koyar ve
onların ifadelerini diğerleri ile öyle bağdaştırır, öyle
özenle birleştirebilir ki, ifade bakımından birini diğerini-
den ayırmak güçleşir. İnsan bütün ifadeleri hem tek
tek hem de bir bütün olarak düşünmek ve anlamak
durumunda kalır. Böylece gayesini ortaya koyar;
Kur'an'daki ifadeleri anlamadan, onların gayelerini ve
hedeflerini anlamak insan için her zaman mümkün
olmayabilir. Kur'an'ın bu üslubunun bir sebebi de bir
fikrî, felsefî bir ilkeyi veya hukuki bir hükmü ifade
ederken, bu hükmün altındaki ahlaki bir davranış ve
gayeyi de aktarmaktır.

Zaman ve Mekan

Ayetler kullanıldıkları yere göre, içlerinde geçen kelime ve ifadelerin içerdikleri anlamlar dışında başka bir şey de anlatır. Böylece bir toplumda zamana ve mekana göre değişik durumları kapsayacağı gibi bütün insanlık toplumlarında da değişik durumlara cevap verebilecektir. Her bir ayet benzer veya farklı toplumlardaki bir duruma ışık tutar.

Durum

Kur'an vakıaları, olguları ve onları meydana getiren ortamı tespit ediyor ve bir durum tespiti yapıyor. Bu ortamın şartlarını, sebeplerini ve niteliklerini gösteriyor. Böylece nitelikli cüzi durumu genelleştirmiş oluyor. Özel şahısları söz konusu etmeyip onların nitelikleri üzerinde duruyor. Toplumları da niteliklerine göre ele alıyor. Bazen onların özel tarihî adlarını veriyorsa da onların yalnız olumlu veya olumsuz sıfatlarına hükmünü bina ediyor.

Sebepler

Ayetlerin geliş sebepleri de ayetteki gerekçeleri ortaya koyuyor. Bunlar kanunların gerekçelerinin kanun maddeleri ile olan ilişkisine benzer, kanunun gayesini anlatır ve anlaşılmasına yardımcı olur. Bazen

sebeplere, ayetle zikredilir ve hükmün sebebi gösterilmiş olur, bazen de zikredilmez. Ayetlerin içinde zikredilmeyen sebeplerin keşfedilmesinde ortak bir karara varmak zor olur. Bazı sebepler de âlimler tarafından istinbat edilmiştir. Ayetin manasına bakarak sebeplerinin anlaşılmasına, keşfedilmesine gidilmiştir. Buna göre, zamanın şartlarına göre gerekçeler değişebilir ve bu değişiklikler göz önünde bulundurularak yeni bir anlayışa gidilebilir.

Dil Felsefesi

Kur'an'ın kelimelerinin etimolojisini ve dil felsefesini iyi bilmek gerekir. Bu, sebeple ilgilidir. İkincisi, cümle yapısını çok iyi bilmek gerekir. Bu, sarf ilmi ile ilgilidir. Üçüncü olarak belagatını yani normal manaya göre yapılan değişiklikleri ve vurguyu da iyi bilmeye ihtiyaç vardır. Bu da belagat veya hitabet ilmini ilgilendirir. Bunların hepsi semantik denen ilmi gerektirir.

Kıssalar

Kur'an'daki kıssa ve misalleri birer piyes sahnesi gibi inceleyerek anlamak, onların amaç ve hedeflerini ortaya koymak, bunların eğitimde ve iletişimdeki önemini kavramak gerekir. Bu, küçük hikaye veya sahneye koyma, sahneye koyarak bir meseleyi sunma sanatını ilgilendirir.

Nesih

Kur'an'da nesih olmadığını kabul ederek ayetler arasındaki ilişkileri ve bu ayetlerin kendi içlerinde taşıdıkları mananın ne demek olduğunu anlamak için ayeti aynı konu ile ilgili diğer ayetlerle karşılaştırarak mana vermeye önemle dikkat etmek gerekir. Diğer dinlerde var olan neshin Kur'an'da olmadığını iyi anlamak ve birbirine karıştırmamak lazımdır. İlahi kitaplar arasındaki neshi inkâr etmeye imkan yoktur. Her sonraki bir öncekinin tıpkı nüshası değildir. Kur'an'daki önceki ilahi metinlere benzer görülen anlam ve ifadeler doğrudan onlardan aktarılmış olmayıp Allah tarafından yeniden ifadelendirilmiştir. Bu üslup ve ifade değişikliği de onları neshetmek sayılır. Çünkü onların anlamına değişiklik getirmiştir. “Biz sildiğimiz veya unutturduğumuz herhangi bir sözün daha iyisini veya benzerini getiririz.”¹

İlkelerine Göre

Kur'an'daki ilkeler maddi yani lafzi veya sözlü ilkeler ve manevi ilkeler olmak üzere ikiye ayrılır.

Maddi sözlü ilkelerden Kur'an'da açıkça kelimelerle ifade edilen ve anlatılan ilkeleri kastediyoruz. Bunlar, hakkında açık bir ayet bulunan veya açık anlamlı bir ayete dayanan ilkelerdir. Bu kural, Kur'an'da zikredilen her türlü hükmü içine alır. Kur'an'ı anlamaya

1. Bakara 2/106.

çalışırken aynı konuyu ilgilendiren bu ilkeleri de hesaba katmak şarttır.

Manevi ilkeler de Kur'an'ın herhangi bir ayetinde açıkça belirtilmeyen, fakat maddi ilkelerin bir kısmının veya hepsinin bütünlüğünden anlaşılan ilkelere dir. Aslında bu ilkeler maddi ilkelere den daha güçlüdür ve yoruma tabi tutulması da oldukça zordur. Ama maddi, lafzi ilkeleri yoruma tabi tutma ihtimali bulunabilir. İşte Kur'an'ı anlamaya çalışırken bu manevi ilkeleri de köşe taşı ilkeleri ve kavramları olarak kabul etmek gerekir. Mesela, Hz. İsa'nın göğe çıkışı ve kıyamette yere ineceği meselesinin İslam'ın ve Kur'an'ın manevi ilkelerine aykırı oluşu maddi ilkelere aykırı oluşundan daha güçlüdür. Çünkü maddi lafızları istenilen şekilde yorumlama imkanı bulunmaktadır. Ama manevi ilkeler yoruma gelmez. Bu manevi ilkeler yalnız Kur'an'ın lafzi ve maddi ilkelere den doğmaz. Manevi ilkelere, kainatta Allah'ın uyguladığı kanunlara uygunluktan doğan ilkeleri ve yöntemleri de katmak gerekir. Onlarla bütünlük içinde, uyum halinde olmaları şarttır.

Hz. Muhammed'in Anlayışı

Kur'an'ı ilk anlayan ve tefsir eden, şüphesiz Hz. Muhammed'dir. Bu görev ona Allah tarafından ayrıca verilmiştir. Fakat, Hz. Muhammed'in tefsirini ve açıklamalarını da tasnif etmek lazımdır. Bütün açıklamaları

aynı derecede değildir. Bunları iki şekilde değerlendirmek mümkündür.

a. Sezgi veya ilhama dayanan açıklamaları: Kur'an gibi vahiy olmadıkları için Kur'an derecesinde zikredilmemiştir. Bu arada şunu söylemek gerekir ki, bazen gerekli açıklamaları Kur'an'ın kendisi yapmaktadır. Allah bir ayeti göndererek anlaşılmayan başka bir ayeti açıklamıştır.

b. Hz. Muhammed'in kendi anlayışları, yorumları: Bunlar onun içtihadı sayılır. Bunların derecesi ilk gruptakiler kadar kesin değildir. Hz. Muhammed, yaptığı yorumlarla bir açıklama ve anlama örneği vermiştir. Ancak, bütün açıklamaları Kur'an'ın vahiy gibi ilzam edici değildir. Başka şekilde anlaşılması mümkün ve ihtimal dahilinde ise de, o mana da doğru olabilir.

Din-Din Kültürü

Kur'an'ı anlamada iki yol takip edilir: Biri rivayete dayanan sözleri nakletmektir. İslam dünyasında bu tip tefsirlerde Hz. Muhammed'den aktarılan sözler çok azdır. Şunu hatırlatmak istiyorum ki, çok meşhur ve Kur'an'da geçen bir olay hakkında gelen sebep bildiren rivayetler bile çok değişik ve birbirine zıt olabilmektedir. Oysa böyle olmaması gerekirdi. Bu bize şunu anlatıyor. Geri kalan rivayetler daha da zayıftır ve kulluktan dolma bilgilere dayanmaktadır.

Rivayetler ilk Müslümanların anlayışını bize naklettiği için bizim kültürümüzün bir parçası sayılabilir, ama asla din değildir. Din olmayınca onları kabullenmek din açısından zorunlu değildir. Kültür olarak istifade edilebilirse edilir. Aynı zamanda antropoloji ve kültür tarihi bakımından değerlendirilebilir. Rivayetlerin içinde uydurma olanlar çoktur. İmam Buhari'nin altı yüz bin hadisten yalnızca yedi bin sahih hadis bulabilmiş olması demek, geriye kalan beş yüz doksan üç bin hadis sağlam değildir, kitaplara ve ağızdan ağıza güvenilir olmayan kaynaklardan yayılmıştır demektir.

Bilinmesi Gereken İlimler

Kur'an'ı anlamak için bilinmesi gereken bilimler iki ana grupta toplanır. Birinci grup genel bilimler olup her ayeti anlamak için geçerlidir. Diğer grup ise, ancak ayetin taalluk ettiği konuya ait bilimlerdir. Birinci grup bilimlere edebiyatıyla, belagatıyla, etimolojisi ve dil felsefesi ile Arapça bilmek girer. Bunun yanı sıra usulî'l-fıkh, kelam, felsefe ve mantık bilmek de yine genel bilimler grubundandır. İkinci gruptaki ayetin taalluk ettiği bilim dalına giren bilimler arasında ise fizik, kimya, astronomi, biyoloji, geneoloji, yer bilimi, hukuk, psikoloji, sosyoloji, tarih, antropoloji vd. vardır.

Peşin Fikirsiz Okumak

Kur'an'ı Kerim'i anlamak için insanın peşin fikirlerden uzak ve sıyrılmış olması lazımdır. Bu sadece Kur'an için değil, herhangi bir kitap için de böyledir. Peşin fikirli olmak iki şekilde düşünülebilir.

Birincisi Kur'an'ı aleyhinde ve ona düşman olan bir fikirle okumaktır ki, bu şekilde ondan istifade edilemez. İkincisi Kur'an'a taraftar ve onun lehine fikirlerle sahip olmak da insana bir şey kazandırmaz ve kişi bu şekilde de onu anlamak zorunda veya ihtiyacında olduğunun farkına varmadan yazılanları zaten biliyormuş gibi okuyup geçer ve bu şekilde yeni bir şey öğrenemez. Bu peşin fikirlilik, dolu kapla pınardan su almak için gitmeye benzer. Su alamadan geri döner. Kabı boşaltmak, zihni müspet ve menfi fikirlerden arıtmak, Kur'an'ı anlamak için şarttır. Kur'an'ı peşin fikrine göre yorumlamaya kalkanı peygamber cehennemle tehdit etmiştir.

Her Zaman Kur'an'ı Kerim'i Okumak

Kur'an'dan istifade etmek için hangi konuda olursa olsun yalnızca Kur'an'a başvurulmalıdır. Her ihtiyaç duyulduğunda okunursa daha önce defalarca okuduğu ayeti sanki ilk defa okuyormuş ve farkına varıyormuş gibi ihtiyacına göre bir mana çıkarılacaktır. Kişinin, boş zamanlarında Kur'an'ı rastgele açıp, bakalım neler var, diye yeni bir şey bulmak amacıyla okuması da çok

önemlidir. Böyle bir durumda veya başka bir durumda insan yeni şeyler öğrenecektir. Başımın çok geçmiştir. Kur'an'ı okurken öyle ayetlerle karşılaştım ki, bana sorulduğunda cevabını veremeyeceğim meseleleri gayet açık cevaplıyordu. Sanki ayeti o güne kadar hiç görmemiştim. İşte, Kur'an'ın her konuyu bir arada zikretmemesinin bir hikmeti de bu olabilir.

İnsan aklında olan bir soruya veya Kur'an okurken aklına gelen bir soruya cevap verememiş olabilir. Ama Kur'an'ı devamlı okumaya ve cevap bulmaya çalışırsa, çoğu kez o sorunun cevabını başka bir ayette bulabilir. Onun için daima Kur'an okunmalıdır.

Eski ve Yeni Söylenenler

İnsanın bir meseleyi Kur'an'da incelerken öncelikle o mesele hakkında eski ve yeni neler söylendiğini, yazıldığını öğrenmesi lazımdır. Bu, ana mesele hakkındaki hem bir bilgi birikimini hem de tarih boyunca meseleye getirilen yorumları ve meselenin pratik hayatla bağlantısını göstermiş olur. Bundan sonra, meseleye doğrudan veya dolaylı yoldan temas eden ayetler de toplanır. Bu ayetler önce kendi siyak ve sibakı içinde (bağlam) anlaşılmaya çalışılır, sonra bütünleştirilir ve genel bir anlama ve hükme gidilir. Bu hususta daha önce incelenmiş ve anlaşılmış ayetler ihmal edilmeden tekrar incelenmeye alınmalıdır. Çünkü insan yeni bir durum ve mesele karşısında yeni bir mana çıkarabilir,

yeni bir yorum ve çözüm bulabilir. Bunları, bu metodu denemiş biri olarak ifade etmek istiyorum.

Yaşama Uygulamak

Kur'an'ın anlaşılmasındaki en doğru yöntemlerden biri de onu kendi sosyal, siyasi, ticari, hukuki vb. hayatına bağlamaya çalışmaktır. Kur'an'ı en iyi şekilde anlamak için insanın yaşamayı, hayatın içinde insanlarla, kurumlarla yoğrulması, haşır neşir olması; işlerin girdisini ve çıktısını bilmesi ve öğrenmeye gayret etmesi lazımdır. Kur'an, her ne kadar genel hüküm ve ilkeler getirir ise de bunların işlerliğini, hayatta faal rol oynamasını amaçlar. Kur'an teorik kalmak üzere gelen bir kitap değildir. Ama onu uygulayacak kimsele-
rin önce onu yukarıda zikredilen anlama metodlarına göre anlamaları şarttır. Yoksa Kur'an'ın yüceliğini ve evrenselliğini düşürür ve onu küçük bir cemiyet tüzüğü haline getirmiş olurlar. Bu herkesin Kur'an'ı okumasına asla engel değildir. Herkes okumak, kendi kültürüne göre ve seviyesine göre anlamak zorundadır ve bu farz olan bir ibadettir. Ancak uygulamaya koyacak kimse, yukarıda anlattığımız akademik seviyede ve şekilde inceleyip anlamak zorundadır.

Kur'an'ın Arapça olması iki karşıt grup tarafından söz konusu edilmektedir. İlk grup, Kur'an'ı yüceltmek için Arapçayı yüceltmekte ve kutsallaştırmaktadır, diğer grup ise Kur'an'ı reddetmek için onun Arap toplumuna